

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Djur som intervention

Ur ett professionellt perspektiv

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare

Karin Axelsson

Rickard Larsson

Cathrine Norström

Handledare

Bengt Carlsson

Abstrakt

Den här uppsatsen vill exemplifiera och beskriva hur interaktionen mellan människor och djur kan användas i socialt arbete. Genom kvalitativa intervjuer med professionella som använder djur i vardagen. Allt från vårdhundar hos dementa på äldreboende till rindhästar för att hjälpa unga med självdestruktivt beteende, har vi funnit gemensamma effekter som djuret bidrar med i interaktionen. Genom att applicera teorier som social pedagogik, makt och symbolisk interaktionism försöker vi tydliggöra interaktionen och vad som sker utifrån olika teoretiska perspektiv. Ur resultatet kommer vi presentera djurets olika funktioner och roller som icebreaker, motivations verktyg, skapare av sammanhang och signifikant andre. Arbetet belyser även för och nackdelar samt etiska aspekter kring användandet av djur.

Nyckelord: interaktion, makt, djur, delaktighet, motivation, behandling

Innehållsförteckning

<i>1 Inledning</i>	1
<i>1.1 Problemformulering</i>	1
<i>1.2 Syfte</i>	1
<i>1.3 Frågeställningar</i>	2
<i>1.4 Bakgrund</i>	2
<i>1.4.1 Historiskt perspektiv</i>	2
<i>1.4.2 DAA/DAT</i>	2
<i>1.4.3 Verksamheter vi mött</i>	3
<i>1.4.4 Effekter</i>	3
<i>1.4.5 Forskningsöversikt</i>	3
<i>2.1 Begrepp</i>	4
<i>2.2 Tidigare forskning</i>	4
<i>2.2.1 Målgrupp</i>	4
<i>2.2.2 Effekter</i>	5
<i>2.2.3 Mötet med djuren</i>	5
<i>2.3 Teori</i>	6
<i>2.3.1 Symbolisk Interaktionism</i>	6
<i>2.3.2 Social pedagogik</i>	7
<i>2.3.3 Makt teorier</i>	8
<i>3 Metod</i>	10
<i>3.1 Val av metod</i>	10
<i>3.2 Val av ansats</i>	10
<i>3.3 Val av undersökningsinstrument</i>	10
<i>3.4 Analysmetod och abduktion</i>	11
<i>3.5 Litteratursökning</i>	11
<i>3.6 Materialinsamling</i>	12
<i>3.7 Urval och bortfall</i>	12
<i>3.8 Etik</i>	13
<i>3.9 Förförståelse</i>	13
<i>3.10 Validitet och reliabilitet</i>	14
<i>3.11 Metoddiskussion</i>	14
<i>4 Resultat</i>	16
<i>4.1 inledning</i>	16
<i>4.2 Identitetsbildning</i>	16
<i>5.3 Socialt samspel</i>	17
<i>4.4 Motivering</i>	19

4.5 Hinder och begränsningar	20
5 Analys.....	21
5.1 Inledning	22
5.2 Identitetsbildning	22
5.3 Social interaktion	24
5.4 Motivation	25
5.5 Hinder och begränsningar	26
6 Avslutande diskussion	27
Referenser	30
Bilaga 1	32

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Vi vill i den här uppsatsen ta reda på om djur i socialt arbete kan vara ett bra alternativ eller komplement inom behandling och om det kan öppna dörrar för en större målgrupp. Det är därför väsentligt att ta reda på hur vi kan använda djuren i socialt arbete för att skapa sociala sammanhang och delaktighet. Vi vill även veta om djuren kan bli ett viktigt redskap för att skapa motivation, identitetsutveckling och ett socialt samspel. Genom den här uppsatsen har vi intervjuat professionella för att ta del av deras kunskap och erfarenheter kring att använda djur i behandlande arbete. Vi utför en kandidatuppsats under en begränsad tidsperiod vilket gör att vi endast har möjlighet att inrikta oss på de professionellas perspektiv och inte brukarnas. Vi hoppas att kunna uppmärksamma argument som talar för och emot av att använda djur i socialt arbete. Vi hoppas även kunna beskriva hur professionella använder djur som metod i deras arbete samt att förklara djurets roll i samspelet.

Finns det argument som talar för att djur hör hemma i behandlingsarbete? Kan djur hjälpa människor till aktiviteter, att utveckla sin självbild och förståelse för socialt samspel? Finns det fördelar som djur kan tillföra socialt arbete vilket inte kan uppnås på andra sätt? Det förekommer relativt lite evidensbaserad forskning kring detta område, vilket möjligtvis är en anledning till att det inte har slagit igenom lika mycket inom Sverige som i andra delar av världen. En orsak till att ämnet inte blivit evidensbaserat i större utsträckning kan förklaras av att det fått stark kritik, på grund av att de terapeutiska effekterna inte har förklarats eller bevisats utifrån naturvetenskapligt exakta mätningar. På nationell nivå har djur som verktyg i socialt arbete och dess effekter börjat uppmärksammas. Ett exempel är i "Efter tio" den 17 oktober 2011 där Malou Von Sivers intervjuar två personer använder djur i arbetet med människor. De diskuterar fadderhundar som ett pedagogiskt redskap inom förskola och skola. Hur kan djuret vara betydelsefullt för det sociala arbetets olika målgrupper?

1.2 Syfte

Vi vill i den här studien uppmärksamma och belysa hur vi utifrån en professionelles synvinkel kan använda oss av djur i det sociala arbetets behandlande syfte. Vi vill genom de professionellas berättelser se vilken roll och funktion som djuren har i hjälparbetet, och hur detta påverkar brukarnas förståelse för det sociala sammanhanget. Vår förhoppning är att vi ska kunna uppmärksamma hur djur används av professionella som en intervention i socialt arbete. Vi hoppas att kunna lyfta attityder samt för- och nackdelar med metoder som involverar djur och eftersträva att området bli uppmärksamma i en vetenskaplig diskurs. Detta för att även belysa lämpliga områden som kan involvera djur som verktyg.

Vår avgränsning blir att fokusera på de professionellas reflektioner och tar därför inte upp brukarnas perspektiv. Det kan även vara ett problem med att undersöka djurens effekter i den sociala interaktionen eftersom det är ett komplext område

med liten forskning bakom. Därför kan det bli svårigheter att finna vetenskapliga belägg för djurens roll och intervention i det sociala arbetets process. Vår förhoppning för att finna tendenser på vad djur som interventioner i det sociala arbetet kan generera för betydelse för människor som behöver hjälp och om djuren kan ge dem redskap till en bättre livskvalitet.

1.3 Frågeställningar

- Hur använder de professionella sig i sitt arbete av samspelet mellan människor och djur?
- För vilken målgrupp är djur som intervention lämplig i behandlingsarbete?
- Vilka för- och nackdelar finns det med djur i socialt omsorgsarbete?

1.4 Bakgrund

1.4.1 Historiskt perspektiv

10 000 år före Kristus tämjdes de första hundarna av människan, sedan dess har samspelet mellan människan och djur utvecklats djupare (www.ne.se). Relationen mellan människor och djur kan ses ur två perspektiv; djuret kan betraktas som en nära vän eller som något hotfullt som kan förknippas med fara. Husdjur och sällskapsdjur är en djupt rotad tradition i bland annat Norden (Hultman 2008). I början av 2000-talet hade 1,5 miljon hushåll i Sverige sällskapsdjur av något slag (Norling 2002) det vill säga nästan vart annat hushåll, vilket kan poängtera att djuren länge haft starka band till människan. Samtidigt har kontakten med djur minskat eftersom vi flyttat ifrån landsbygden till städerna. De senaste fyra-fem generationerna har barn i högre grad växt upp i städer än på landsbygden. Tamdjuren i dagens samhälle fått en annan roll; från bruksdjur till sällskapsdjur eller *konsumtionsvaror*. Synen på vad djur ska ha för funktion i förhållande till människan har ändrats med andra ord, där människors åsikter, tankar skiljer sig åt angående vad djuret har för olika egenskaper och funktioner (Håkanson 2008).

1.4.2 DAA/DAT

När det handlar om djur inom vården beskrivs två större grenar inom de vanligaste användningsområdena; djurassisterad aktivitet (DAA) och djurassisterad terapi (DAT). Dessa skiljer sig åt eftersom DAA används till aktivering, t.ex. på äldreboenden, medan DAT mer kommer till pass inom rehabilitering för t.ex. patienter med bestående skador på hjärnan vid exempelvis stroke.

Hultman (2008) beskriver att DAT kan användas exempelvis för att motivera personer som befinner sig inom sjukvården där ex. kroppen slutat fungera normalt. Vid en depression om personen i fråga vill ta emot hjälp i form av aktiviteter tillsammans med en vårdhund (Hultman 2008). En vanligt förekommande variant i den internationella forskningen kring djur i vården och omsorgen betecknas som AAT; animal assisted therapy och de djur som används inom AAT växlar mellan allt från hundar och hästar till delfiner och apor (Evans och Gray 2011).

Djuret fungerar även i det sociala sammanhanget som livskamrat och skapar en social arena för fritidsintressen. Det finns en rad olika områden där djuren

kommer till pass. Djur i vården har hjälpt interna att lära sig leva i ett socialt sammanhang. Det har även hjälpt deprimerade äldre på vårdhem och minskat deras ohälsa. Har hjälpt unga funktionshindrade att hitta mening och underlätta för inläring (Håkanson 2008).

1.4.3 Verksamheter vi mött

De professionella som vi har kommit i kontakt med har vitt skilda bakgrunder. Tre respondenter arbetar med hundar. Två av dem arbetar främst inom äldreomsorgen och träffar tillsammans med sin vårdhund äldre personer. En av dem har ett pedagogiskt arbete och utbildar andra personer och deras hundar.

Vi har även varit på tre stallverksamheter med hästar i fokus. Ett av stallen var inriktade på att hjälpa och stödja personer med funktionshinder. Det andra stallet var inriktat på att utifrån en lantbruksmiljö kunna hjälpa och stödja personer i sin arbetsmiljö eller vardag. Det tredje stallet var inriktat på att hjälpa personer med självskadebeteende.

1.4.4 Effekter

Det finns forskning som beskriver att djuren hjälper oss att skapa den sociala identitet (Håkanson 2008). Forskningen som är baserad på sambandet mellan människa och djur har det kunnat konstateras en positiv effekt och därför används djur inom ett flertal områden inom vård och omsorg. Den första forskningen i modern tid för att förstå interaktionen mellan människa och djur, utfördes under 70-talet, av psykoterapeuten Boris M. Levinson (Hultman 2008).

Ur ett medicinskt perspektiv beskrivs djuren bidra till att hormonet oxytocin utsöndras i kroppen vid beröring, vilket skapar lugn (Håkanson 2008). Norling (2002) beskriver även att hunden har en stressreducerande inverkan på människor (Norling 2002). Djurens positiva egenskaper har även uppmärksammats i media och i en debattartikel som publicerades 2010 står det att gruppen hundägare har signifikant bättre livskvalité; svagare stressreaktioner, psykosomatiska symptom som huvudvärk, magont, ryggont, hjärt och kärlproblem, sömnsvårigheter, depressioner (DN- 2010-04-05).

1.4.5 Forskningsöversikt

Enligt Norling (2002) anser dock vissa grupper att djur inte är nödvändigt och oanvändbara som terapeutiska instrument. Huruvida djur har en terapeutisk inverkan på människan är därför intressant att finna evidens för (Norling 2002). Det är svårt att utesluta vad som endast kan härledas till djuret i behandlingen, då flera skilda komponenter på olika nivåer samspelar i insatsen som exempelvis miljö och den mänskliga behandlaren. Karaktären på insatsen blir möjligtvis därför mer diffus och med flera faktorer blir det svårt att vetenskapligt bevisa och beskriva den positiva effekten som djur i t.ex. vården ger (Hultman 2008).

Silfverberg (2009) beskriver i sin forskningsrapport att det finns en liten grad av vetenskapligt arbete kring hundens och hästens betydelse för rehabilitering. Det finns därför ett värde av att klarlägga och belysa djurens betydelse för det sociala arbetet. Ytterligare forskning utifrån olika perspektiv som beskriver och analyserar metoden och processen är därför möjlig för att belysa djurens roll och inverkan vid återhämtning (Silfverberg 2009).

2 Teoretisk referensram

2.1 Begrepp

När vi använder följande begrepp professionelle, djur, behandling och intervention syftar vi på följande betydelser:

Med *professionell* menas en informant som är arbetar eller utbildar kring området djur som verktyg inom socialt omsorg. Yrkesgrupper som innefattas med begreppet professionell är psykologer, special pedagoger, ridlärare, vårdhundsförare och KY-utbildade. De flesta professionella har gått någon vidareutbildning med inriktning inom djur.

Med *djur* menas utvalda djur med specifika egenskaper som lämpar sig för de professionellas arbete. I denna uppsats syftar begreppet djur på häst och hund om inte annat nämns.

Med *intervention* menar vi själva utförandet av en behandling som en handlingsstrategi den professionelle startar. Den genomförs i kombination med djuret, för att uppnå en eller flera önskade effekter för brukaren.

Med *behandling* menar vi interaktionen mellan brukaren, patienten eller besökaren och vad som sker i samband med aktiviteter som de professionella arrangerar kring djuren och deras skötsel. Eriksson och Markström (2000) tar upp en diskussion som beskriver hur ordet behandling används i ett socialpedagogiskt perspektiv. Begreppet behandling kan indirekt innebära att brukaren passiviseras eller frigörs (Eriksson och Markström 2000). Vi har valt att betrakta behandlingen som en aktiv process där brukarna själva är med och agerar får att nå sitt mål. Vissa av våra informanter förespråkar ordet träning istället för behandling för att komma ifrån patientrollen, men för att underlätta förståelsen för läsaren och stärka anonymiteten kommer vi därför hålla oss till ett begrepp.

2.2 Tidigare forskning

I en litteraturanalys från 2008 gick Håkanson igenom 150 artiklar som rör området djur och hälsa. I Sverige är forskningen kring djurs inverkan på människors hälsa begränsad och merparten av den forskning som lagts fram kring djurs funktion och bidrag till människors hälsa är framförallt utförd utanför Sverige (Håkanson 2008). Hon lägger fram flera exempel på *att* metoden fungerar men inte lika mycket forskning på *hur* den fungerar, dvs. hur effekterna uppstår då djur används i arbetet (Håkanson 2008). Det saknas en evidensbaserad plattform(ramverk) kring hur vi kan använda oss av djurens egenskaper i ett behandlande syfte (Evans och Gray 2011). Genom att kombinera olika vetenskaper; hälsovetenskaper, naturvetenskaper och beteendevetenskaper, finns det möjlighet att utveckla flera sätt att se på djur och på vilket sätt de kan användas i behandlande syfte gentemot olika målgrupper (Håkanson 2008).

2.2.1 Målgrupp

Djur används inom många olika samhällsområden. Djurets roll och funktion i det

sociala arbetet varierar beroende på vilken målgrupp och vilket behov som står i fokus. Djuret beskrivs och kan användas som fritidsintresse, livskamrat, hjälpmedel, prevention eller arbetskamrat (Håkanson 2008). De krav som finns på djuren som individer varierar från målgrupp till målgrupp, och därför passar inte alla djur för alla typer av behandling (Evans och Gray 2011).

2.2.2 Effekter

Några av de effekter Håkanson (2008) uppmärksammar genom att använda djur är fysisk aktivering, identitetsutveckling, ökad tillgänglighet för funktionshindrade att röra sig fritt, struktur, kroppskänedom, delaktighet kring skötsel, motiverade faktorer och pedagogisk inläring (Håkanson 2008). Känslan av välbefinnande kopplas ofta samman med möjligheten till personliga relationer och där teorin beskriver den signifikante andre som en viktig del i livet. Forskning säger att djur kan räknas in som en signifikant andre och kan på så vis generera hälsa i olika former (Fine 2010). Utöver nämnda effekter tar Evans och Gray (2011) upp anknytningen till djur och att det lär barn att utveckla en empatisk förmåga och social kompetens. Kontakt med djur kan dämpa aggressivitet hos barn. Relationen påverkar därför självkänslan och individers handlingar (Evans och Gray 2011).

Håkanson säger att alla grupper inte kan få hjälp av djur som intervention i behandlande arbete eftersom allergi är en faktor som kan ge negativa hälsokonsekvenser till människan (Håkanson 2008). Evans och Gray (2011) påpekar även att möjliga nackdelar som allergier och sjukdomar eller fobier har hamnat i fokus inom området, dvs. de negativa aspekterna av metoden har belysts mera istället för att se vilken negativ effekt AAT kan innebära för djuren (Evans och Gray 2011).

Evans och Gray (2011) tar vidare upp forskning som visar på negativa hälsoeffekter som djuret kan behöva utstå, exempelvis att djuret kan ta skada av att fungera som redskap och blir stressad under arbetet. De resonerar kring hur det är viktigt att socialarbetare tar ansvar för djurets hälsa och välmående genom möjlighet till pauser och återhämtning. Ur ett etiskt perspektiv diskuteras det om det är rimligt och rätt att använda djur som redskap då djuret inte kan bestämma själv om det vill delta i ett behandlande syfte (Evans och Gray 2011).

2.2.3 Mötet med djuren

En positiv effekt som djur i mänskliga relationer ger är den lugnande effekten, vilket skapas genom bland annat beröring är genom att hormonet oxytocin utsöndras genom beröring (Håkanson 2008). Undersökningar visat sig att djur kan lugna människor genom att djurs förmåga att dra uppmärksamhet till sig där det fokus som riktas mot djuret har visat sig fungerat bra för den kognitiva utvecklingen (Evans och Gray 2011). En ytterligare effekt som djuren ger är att de hjälper till att motivera och uppmana till handling som kan yttra sig i exempelvis promenader. Djuren blir därigenom ett redskap som uppmanar till aktivitet som i sin tur påverkar hälsan. Genom att bibehålla en bättre hälsa påverkas individen sin mottaglighet för stress (Håkanson 2008). Djuren kan även fungera som stöd vid sorg eller traumatiska händelser då de utgör en trygghet och minskad ångest genom sin närvaro (Håkanson 2008).

Genom att ha med djuret redan i början av en intervention underlättar djuret relationsbildande mellan behandlare och brukare då det blir ett samtalsämne och en brygga till att prata om ämnen som annars kan vara svåra att samtala om (Evans och Gray 2010; Håkanson 2008). Tidigare upplevelser blir lättare att hantera och diskutera genom att dra paralleller till djuret när djuret fungerar som symbol (Evans och Gray 2010). Djuren kan fungera som en ställföreträdare för en saknad relation och därför kan relationen till djuret bli viktiga och meningsbärande. I de fall ohälsa finns med i bilden kan personen behöva hjälp och stöd med att ta hand om djur så länge båda av parterna inte far illa (Evans och Gray 2011). Djuren kan hjälpa människan att identifiera sig i ett sammanhang (Håkanson 2008).

Djuret skapar nya sociala arenor och blir även en viktig social kontakt för människors nätverk. Interaktionen genererar aktiviteter och sociala relationer som indirekt motiverar till handlingar (Håkanson 2008). Djurens egenskaper kan utnyttjas i det sociala arbete för att hjälpa utsatta människor då djuren blir ett verktyg för att skapa delaktighet i samhället (Håkanson 2008). Interaktionen mellan djur och människor bygger delvis på en icke verbal kommunikation och integration som är spontan och glädjefylld (Evans och Gray 2011); Håkanson 2008). Djurens beteende och kommunikations uttryck kan beskrivas som impulsiva och uppriktiga. Djurens impulsivitet hjälper på så vis till att knyta kontakter (Håkanson 2008). Evans och Gray (2011) säger att socialt arbete med djur kan hjälpa till med relationsskapande för personer som inte har tillit till människor (Evans och Gray 2011).

2.3 Teori

2.3.1 Symbolisk Interaktionism

Symbolisk interaktionism poängterar att den personliga identiteten är föränderlig och befinner sig under en kontinuerlig utveckling. Inom teorin för symbolisk interaktionism läggs tonvikten på symboler och objekt och hur dessa påverkar individen i socialisationsprocessen (Trost och Levin 2004).

I Meads (1976) beskrivning av den symboliska interaktionismen, kan möjligtvis en förståelse skapas för den integration och kommunikation som sker mellan människor och djur. Interaktionen initieras av en gest som stimulerar och genererar ytterligare handling. Samspelet av handlingar genererar ett socialt sammanhang. Vi erhåller förståelse för individen genom att se sammanhanget utifrån ett större perspektiv.

Det är när vi blir medvetna om kroppsspråket, gester och respons från andra och den objektiva verkligheten runtomkring oss som vi uppfattar oss själva. En handling som utförs av en individ kan påverka hela gruppen och det sammanhang vi lever i. Exempelvis behövs det en ledare i en flock som initierar hela gruppen att röra sig i en viss riktning i en process (Mead 1976).

Vi interagerar och kommunicerar med andra genom ett rolltagande där språket är en del av redskapet för att skapa en förståelse för och med varandra. Språket som ett symboliskt värde bli en kommunikations kanal för att påverka andras attityder och värderingar (Mead 1976).

Mead (1976) beskriver två begrepp ”I” och ”Me” för att förstå identitetsutvecklingen. ”Me” är samlade erfarenheter och intryck som innehåller en rad kunskaper och minnesbilder. ”I” är den aktiva och spontana reaktionen som bidrar till vår interaktion med andra. Detta bildar tillsammans en strukturerad samling för hur vi ska uppfatta oss själva och vårt ”I”. Jaget konstrueras genom sociala processer och vi kan därför skapa olika ”I”. Beroende på vilket stimulus individen utsätts för påverkas dess mottaglighet för hur ”jaget” förändras. Individens erfarenheter påverkar dess attityder och värderingar. Individen får en ökad förståelse för enskilda objekt i det sociala sammanhanget (Mead 1976). Vissa objekt kan vara betydelsefulla för individen och beskrivas utifrån den signifikante andre. Inom symbolisk interaktionism förklaras den signifikante andre som ett objekt en person identifierar sig med under den sociala interaktionen. En signifikant andre kan vara en eller flera av de personer individen stöter på under livet, men som fått en särskild positiv betydelse för dennes utveckling och blir någon denne väljer att lyssna till. Praktiskt sett innebär interaktionen ett slags övertagande av varandras ”roll” genom att se varandra interagera. När vi agerar i förhållande till dessa enskilda objekt i vår omgivning, genom spegling och rolltagande, skapar vi på så sätt kunskap om oss själva. Gruppens attityder som vi tar till oss kan vi förstå med Meads (1976) förklaring av den generaliserade andre. Objekt runt omkring blir därför viktiga för att individen ska kunna få grepp och skapa trygghet i den situation som denne befinner sig i. Den respons som vi får i samspelet sätter vi ihop till en helhetsförståelse. Naturen kan exemplifiera hur interaktionismen sker i praktiken vilket Mead (1976 s.140) beskriver:

Naturen är intelligent i den meningen att det finns vissa responser hos naturen gentemot vårt handlande som vi kan visa fram och som vi kan besvara, och som blir annorlunda när vi har svarat. Det är en förändring som vi sedan kan svara på, och slutligen når vi en punkt där vi kan samarbeta med naturen.

Symbolisk interaktionism kan vara en förutsättning för att empatisera. För ett barn är oftast föräldern den förste signifikante andre och stärker barnet tills det hittar andra positiva objekt att identifiera sig med. När vi lever oss in i andra människors känsloliv och förstår dem tar vi över andras roller till oss själva på individnivå. Empatin blir möjligtvis därför en egenskap som hjälper oss till ett socialt samspel och att interagera med andra (Trost och Levin 2004).

Interaktionismen kan hjälpa oss att förstå hur vi kan förebygga utanförskap. Detta kan uppmärksammas i det sociala arbetet (Berg 2003) och genom ett interaktionistiskt synsätt, på olika nivåer kan en socialpedagogisk handling förstås (Eriksson och Markström 2000).

2.3.2 Social pedagogik

Socialpedagogik syftar till att generera kunskap genom att belysa handlingen som brukaren utför, och genom att brukaren erhåller en djupare kunskap och medvetenhet främjas en utvecklingsprocess (Madsen 2008). Lärandet har sin utgångspunkt från individernas vardag, och det är med utgångspunkt från

vardagen som insikt skapas. (Madsen 2005). Socialpedagogiken har även en betydande roll för att skapa ett socialt sammanhang för att inkludera utsatta människor (Madsen 2008). Den vill öppna dörrar och hjälpa människor att uppleva situationer, roller och sammanhang. Socialpedagogiken har som syfte att motverka exkludering och främja delaktighet (Madsen 2005). Områden som primärt kan påverkas av ett socialpedagogiskt perspektiv är barn och unga, personer med funktionshinder och exkluderade grupper som exempelvis personer med psykisk ohälsa och/eller missbruksproblematik (Madsen 2005). Den professionelles strävan att hjälpa utgår indirekt eller direkt från ett maktperspektiv, eftersom den professionelle strävar att ge individen kunskap och erfarenheter för att själv kunna påverka sin livsvärld (Madsen 2008).

En undersökning som Madsen (2005) beskriver visar att ett empatiskt bemötande utvecklas hos barn och unga utifrån det sociala sammanhang som de befinner sig i. Socialt ansvar är därför något som individer behöver öva på i relation till den kontext de lever i. Med ett socialpedagogiskt perspektiv skapar professionella miljöer för barn och ungdomar att vistas i för att skapa en utvecklingsprocess (Madsen 2005). Genom att skapa aktiviteter kring ett område genererar det till att sociala roller blir flyktiga och en social gemenskap eftersträvas.

Även ett maktperspektiv påverkar integrationen och är därför nödvändigt att reflektera kring (Eriksson och Markström 2000).

2.3.3 Makt teorier

Det finns många teorier om makt och de skiljer sig åt, allt eftersom samhället förändras så förändras även hur makt utövas och vad som är värt att veta om makt. Maktdiskursen om maktteori förändras därför efter sin tids struktur. Den gemensamma nämnare som kan uppmärksammas mellan de större maktteorierna; Weber, Dahl och Foucault, är att makten uppfattas som en egenskap i relationen mellan aktörerna (Engelstad 2006) Det har diskuterats om att fler ord skulle behövas för att dela upp ordet makt och på så sätt definiera varje komponent och varje typ av detta omfattande ord (Dahl 1957). ”En minidefinition kan vara att makt är förmågan att få något att hända, alltså åstadkomma social förändring i stor eller liten skala.” (Engelstad 2006 S.15).

Enligt Engelstad (2006) finns det sex punkter som är förutsättningar till maktutövning. (1) A ska ha ett *mål* som handlingarnas motiv ska jobba mot. (2) Att A har en *kunskapsbas* att utgå ifrån, exempelvis kunskaper om medicin som läkare. (3) A måste ha *disponibla resurser* till sitt förfogande. (4) A behöver *möjlighet* till handling i sin aktuella omgivning, utan möjlighet till förändring av situationen kan inte någon makt utövas. (5) A behöver kunna utöva *kommunikation*, närmare bestämt motiv till att övertala för A och till att vilja lyssna hos B. (6) *Identitet*: här tolkat som A & Bs självkänsla, självförtroende och från vilket perspektiv de uppfattar världen ifrån. Vilket kan förstås utifrån yrkesroller och vilken makt vi tillåter dem att utöva (Engelstad, 2006).

Dahl (1957) påstod att maktutövning inte är att säga att något kommer hända, utan att vara orsaken som får det att hända, Direkt eller indirekt. Dahl jämförde skillnaden mellan att stå på trottoaren och säga att bilarna skulle svänga åt höger, gentemot att vara en polis som stod mitt i vägen och dirigerade om dem. Även om

bilarna svängde höger i båda fallen så var det bara det andra exemplet som utövade makt (Dahl 1957 s. 2-3). Dahls (1957 s. 2-3) förklaring av maktutövning:

“My intuitive idea of power, then, is something like this: A has power over B to the extent that he can get B to do something that B would not otherwise do.”
Språklig makt gör sig tydlig när vetenskapers terminologi fastställs, då bestäms vad som är relevant för vetenskapen att studera, vad som anses vara sanning och hur den ska bevisas. Vilka har rätt att höras och vilka står utanför denna grupp. ”Diskursen” utformas, och när den är etablerad kommer den styra den vidare utvecklingen inom sitt kunskapsområde (Engelstad 2006).

En annan sida av makt och att påverka en persons perspektiv på världen är uppfostran. Genom att utöva makt som förälder så socialiseras barnet in i den världsbild och kultur föräldrarna har. Uppfostringen lär barnet hur det ska se på sig själv och på så sätt formas dess självbild (Engelstad 2006). Enligt Skau (2007) hjälper vi människor i det sociala arbetet när vi konkretiserar det vardagliga sammanhanget med hjälp av professionellas metoder och teorier. Den professionelles beskrivning av vardagligheten blir ett verktyg för att medvetandegöra processer (Skau 2007). När professionella hjälper människor att belysa faktorer som inte tidigare uppmärksammats genererar det möjligtvis till nya perspektiv och en befrielse där brukaren tar kommandot (Skau 2007; Bernler & Johansson 2001). Brukaren själv är med i en process där den får förhålla sig till klientrollen. Målet är att det ska ske en övergång från subjektivitet till objektivitet som exempelvis en övergång från ”sjuk” till ”frisk”. Det är även viktigt för de professionella att uppfatta klienternas värld från deras perspektiv för att kunna ge ett bra stöd i individernas utvecklingsprocess (Skau 2007). Verksamheter styrs av struktur och regler. Relationer och den miljö individer befinner sig i påverkar handlandet (Bernler & Johansson, 2001). Det är möjligtvis väsentligt med att sträva mot samma mål (Skau 2007).

3 Metod

3.1 Val av metod

Vi har valt att utgå från den kvalitativa metoden för insamling av empiri. Detta för att vi enligt Kvale (2009) skulle kunna få en mer omfattande och skiftande beskrivning av respondenternas uppfattning. Förståelse erhålls därför genom arbetets beskrivning av skillnader och variationer genom deltagarnas erfarenheter och kunskap (Kvale 2009). Under den kvalitativa intervjun med våra respondenter kunde vi därför skapa oss en förståelse för vårt syfte och frågeställning av denna kandidatuppsats genom att ta del av de professionellas livsvärld.

Målet var att erhålla ett svar på vårt syfte genom att förstå hur de professionella använder sig av djur i behandlande syfte. Vi analyserade resultatet utifrån teorierna symbolisk interaktionism, socialpedagogik och makt. Valet av teorier att analysera och exemplifiera empirin var därför ytterligare ett motiv till att vi valde att genomföra vårt arbete med den kvalitativa metoden. För enligt Berg (2003) förespråkar interaktionismen kvalitativa intervjuer och deltagande observationer som forskningsmetod. Det är även viktigt med ett inifrånperspektiv för att förstå området som studeras (Berg 2003).

3.2 Val av ansats

Med vårt kvalitativa tillvägagångssätt vill vi genom en deskriptiv ansats belysa resultat genom att uppmärksamma professionellas beskrivning av sina metoder och teorier. Enligt Kvale (2009) fokuserar den deskriptiva intervjun på att uppmärksamma respondenternas egna erfarenheter och berättelser kring sitt område (Kvale 2009). Vi undersökte vårt syfte och vår frågeställning utifrån en explorativ ansats. Vi har därför haft flexibla intervjuer då vi ville ha möjlighet att ställa följdfrågor på intressanta ämnen som kom upp under intervjuerna utifall de kunde vara relevanta för vårt resultat. Detta eftersom vi enligt Kvale (2009) letar efter nya perspektiv för att skapa förståelse för djur i socialt arbete.

3.3 Val av undersökningsinstrument

För att inhämta kunskap till uppsatsarbetet valde vi att göra semistrukturerade intervjuer, vilket kan motiveras enligt Bryman (2011) då vi valt att utgå ifrån strukturerade frågeformulär samtidigt som vi under intervjuerna var flexibla för att även kunna komplettera med ytterligare frågor eller hoppa över vissa frågor (Bryman 2011). Utifrån Kvale (2009) bearbetade vi våra frågeställningar från en akademisk diskurs till ett dynamiskt frågeformulär med tydliga intervjufrågor som var inriktat på att hålla en flytande dialog med informanten och var baserat på vanligt talspråk. Genom att dela upp intervjuguiden två delar, den tematiska och dynamiska, blev processen enklare att hantera och gav förhoppningsvis en fylligare materialinsamling (Kvale 2009). Sammanlagt gjorde vi sex intervjuer varav fyra stycken som bestod av ett personligt möte mellan oss och våra olika informanter. En av de fyra intervjuerna var en gruppintervju där respondenterna, som var tre vid det tillfället, fick möjlighet att göra individuella inlägg kring varje fråga. De två andra intervjuerna utfördes via mail. Detta för att våra respondenter inte kunde träffas personligen. Enligt Bryman (2011) blir det möjligt genom internetkontakt att få tillgång till snabbare responser. Nackdelen är risken att inte

få ett tillräckligt utförligt och beskrivande material. Det finns även en möjlighet att informanterna endast svarar på det som engagerar dem i frågeformuläret (Bryman 2011).

Vår intervjuguide utformade vi efter en timglasmodell där vi ställde de enklare frågorna i början samt slutet och de tyngre frågorna behandlade vi i mitten av intervjun för att skapa en trygg samtalsmiljö. De professionella svarade och berättade sin historia utifrån frågorna i formuläret. Under intervjun lyssnade vi på de professionellas berättelser från sina arbetserfarenheter med djur, vilket kan sammankopplas med Kvaless (2009) beskrivning av narrativa intervjuer som syftar på att berätta en historia för att skapa kunskap och förståelse kring ett ämne eller händelse (Kvale 2009).

3.4 Analyismetod och abduktion

När vi mötte fältet hade vi en tanke om vilka teorier och begrepp som vi kunde använda för att analysera resultatet. Det har i sin tur påverkat oss och styrt vilka teorier och begrepp vi valt att analysera för att förstå materialet. Eftersom vi i vår metodologiska tillvägagångssätt använt oss växelvis av både induktion och deduktion har vi i vårt metodarbete utgått ifrån vad Ahrene och Svensson (2011) beskriver som abduktion. Växelspelet innebär att teorier används för att förstå empirin och därigenom utgår man från deduktion. Utifrån en analys av materialet och dess begrepp växer samtidigt kopplingar av nya teorier fram och därigenom används en induktiv ingång (Ahrene & Svensson 2011).

Vi har därför analyserat vårt material med hjälp av ett maktperspektiv, symbolisk interaktionism och socialpedagogik. Socialpedagogiken hjälper oss att förstå hur de professionella arbetar på en praxis nivå. Symbolisk interaktionism ger oss en förståelse för hur interaktionen fungerar i relationen mellan brukare, behandlare och djur. Maktteorin hjälper oss att förstå förhållandet mellan hjälpar, mottagare och djurets position i sammanhanget.

Vi har även valt att analysera materialet utifrån den narrativa berättelsen. Enligt Nylén (2005) syftar den narrativa analysen till att samlar beskrivningar från verksamheter som sedan återberättas. De insamlade berättelserna försöker beskriva informanternas erfarenheter genom att beskriva hur deras dagliga arbete utförs (Nylén 2005). Den narrativa metoden kan sammankopplas med vår analys då vi sammanställde de professionellas kunskap och erfarenhetsbeskrivning till en resultatbeskrivning för att kunna presentera och beskriva det fält som vi kommit i kontakt med under uppsatsarbetet.

3.5 Litteratursökning

Vi har använt oss av databaser för att hitta forskningsmaterial. Sökord som vi då bland annat använt oss av är: animal assisted therapy, animal, human, bond, interaction, therapy, treatment, social welfare, och som ämne social work samt social pedagogies. Vi har även sökt forskning och litteratur genom organisationen Hälsans Natur, vilket är en förening som vill främja arbetet av djur och natur i förebyggande verksamheter, som guidat oss till en internationell forskningsöversikt. För att hitta relevanta litteraturer till teoriavsnittet har vi sökt i databasen

Libris med sökord som symbolisk interaktionism, makt, socialpedagogik och socialt arbete.

3.6 Materialinsamling

Vi har under materialinsamlingen fört loggbok för att skriva ner reflektioner och händelser som vi kommer i kontakt med under forskningsprocessen. Detta beskriver Kvale (2009) som en arbetsjournal där vi samlat och reflekterat över materialet under hela arbetsprocessen vilket blir en hjälp inför analysdelen (Kvale, 2009).

Vid varje intervjutillfälle utförde två av författarna intervjun och den tredje transkriberade sedan inspelningen ifrån intervjun. Under intervjun förde en anteckningar och en intervjuade vilket kompletterades med en ljudinspelning. Vi har försökt vara objektiva och se till helheten kring den professionelle och dess arbete för att kunna vara öppna för ny information och kunskap. Efter materialinsamlingen har vi plocka ut relevanta ämnen och citat som relaterar till vårt syfte och frågeställningar utifrån våra teman socialt samspel, identitetsbildning, motivation samt risker och begränsningar.

Alla informanter tog upp vikten av den fysiska beröringen, då det lugnande hormonet oxytocin produceras. Detta är en viktig effekt som uppkommer i behandlingen, men då vi inte har för avsikt att fokusera på effekter från ett medicinskt perspektiv kommer resultatet inte gå in ytterligare på detta område.

3.7 Urval och bortfall

När vi i uppsatsarbetet har sökt tidigare forskning har vi kommit i kontakt med verksamheter som har lett oss fram till våra respondenter. Vi valde att inte begränsa vår undersökning till ett specifikt djur utan vi vill uppmärksamma interaktionen och effekter som djur ger och inte den specifika arten. Detta för att förhoppningsvis öka tillförlitligheten av uppsatsarbetet, eftersom vi även kan exemplifiera resultatet till en bredare arena.

Vi har även letat informanter via organisationen Hälsans Natur, en förening som arbetar med forskning och praktik som involverar djur och natur. Detta har varit ett ytterligare sätt för oss att komma i kontakt med professionella. Vi har letat efter respondenter som är relevanta för vår forskningsfråga och skulle kunna hjälpa oss att svar på uppsatsarbetets syfte och frågeställningar. Vi har därför enligt Bryman (2011) gjort ett målinriktat urval. Vi har valt att träffa professionella inom Västra Götaland för att möjliggöra vårt uppsatsarbete. Vi har därför enligt Bryman (2011) även gjort ett bekvämlighetsurval då intervju sammankomsterna riktades till område som var tillgängliga (Bryman 2011). Vi har sedan när vi träffat informanter blivit presenterade för ytterligare personer som är verksamma inom området, vilket medfört att vi enligt Bryman (2011) även haft ett kedje- eller snöbollsurval som gjort att ytterligare kontakter knutits genom tidigare respondenter (Bryman 2011).

Vi har under arbetes gång kommit i kontakt med professionella som arbetar med hundar, hästar, får, höns och katter. Alla verksamheter förutom en var inriktade på

ett arbete där häst eller hund användes som huvudsakliga hjälpmedel i samspelet med brukaren. Vi har gjort sex intervjuer, varav en gruppintervju med tre personer och två intervjuer utförda genom internetkontakt. Vi anser att vi fick en teoretisk mättnad genom att intervjuar åtta professionella personer. Enligt Kvale (2009) eftersträvas teoretiskt mättnad när datainsamlingen inte längre påverkar resultatet och för att exemplifiera ett resultat kan det räcka med tre till sex intervjuer (Kvale 2009).

Vi kontaktade nio verksamheter och informerade dem om uppsatsarbetet. Av dessa var det tre stycken verksamheter som inte svarade. Bortfallet har möjligtvis inte påverkat resultatet eftersom vi möjligtvis har ett mättat resultat, eftersom den sista intervju som vi sammanställde inte förändrade den tidigare material insamlingen utan istället kompletterade empirin. En av de nio verksamheterna vi kontaktade önskade att inte vara anonyma.

3.8 Etik

Uppsatsarbetet belyser informationskravet, samtyckeskravet, nyttjandekravet och konfidentialitetskravet. Vi har därför enligt Vetenskapsrådet (2002) informerat respondenterna om projektets syfte och tillvägagångssätt samt att de under forskningsarbete har möjlighet att avbryta sitt deltagande när som helst utan konsekvenser. Vid intervjuerna har ett muntligt och skriftligt samtycke av deltagarna erhållits baserat på Vetenskapsrådets (2002) samtyckeskrav. För att deltagaren skall kunna ges största möjliga anonymitet ser vi till konfidentialitetskravet, som enligt Kvale (2009) innebär att deltagares identitet hålls skyddad och inte går att identifiera (Kvale 2009). Alla namn på professionella och djur kommer därför i uppsatsen att anonymiseras för att skydda informanternas identitet. Utifrån Vetenskapsrådets (2002) nyttjandekrav kommer empirin tillvaratas och endast användas för forskningsarbetet och inte i ett kommersiellt syfte (Vetenskapsrådet 2002).

3.9 Förförståelse

Djur i behandlande syfte utifrån ett vetenskapligt perspektiv är ett nytt ämne och område för Cathrine och Karin. De har ingen tidigare professionell erfarenhet, vilket förhoppningsvis förblir en faktor som eftersträvar neutralitet och objektivitet i metodarbetet. Rickards förförståelse grundas av en uppväxt på en ridskola med diverse djur på gården. Han har personlig erfarenhet av att se hur kontakten med djur kan förändra människor. Rickard har även varit på föreläsningar om djur både i rehabiliteringssyfte och om djurens allmänna positiva effekter.

Enligt Kvale (2009) bör forskaren skaffa sig en teoretisk förförståelse och ämneskunskap innan den börjar arbetet för att på ett bra sätt kunna formulera ett relevant tema att utgå ifrån och bedriva sin materialinsamling (Kvale 2009). Utifrån Kvale (2009) har vi omsatt detta i praktiken när vi inhämtade kunskap från den tidigare forskning samt våra egna erfarenheter. Detta har gett oss en grundläggande förförståelse kring djurets funktion inom det sociala arbetet och att senare inhämta forskningsmaterial.

3.10 Validitet och reliabilitet

Det är svårt att vara neutral som intervjuar om den som intervjuar har en förkunskap kring ämnet eftersom empirin då kanske värderas på ett personligt sätt från sin egen kunskap. Enligt Kvale (2009) är det en kritik som han ger den kvalitativa intervjun eftersom man ofta i metodarbete utgår från sin egen subjektivitet, vilket möjligtvis kan minska tillförlitligheten och validiteten eftersom det man ämnar undersöka inte blir uppmärksammat (Kvale 2009). Vi är medvetna kring denna subjektiva påverkan och hoppas därför att medvetenheten kommer hjälpa oss att sträva efter objektivitet. Eftersom vi är tre stycken studenter och skriver detta uppsatsarbete uppmärksammar vi resultatet utifrån tre subjektiva perspektiv. Vi hoppas att dessa skiftningar i kunskap till största mån ska vara till fördel för uppsatsen. Detta kan möjligtvis höja tillförlitligheten eftersom vi får skapa oss en gemensam förståelse och ett försök till att undvika snedvridning av det empiriska resultatet och där igenom eftersträva en hög intern reliabilitet som enligt Bryman (2011) påverkas av att man utgår från en gemensam uppfattning av det man ska undersöka. Den interna validiteten påverkas sedan beroende på hur väl forskarens metodarbete och teorier överensstämmer (Bryman 2011). Vi anser att vi har en hög intern validitet eftersom resultatet och intervjun har hjälpt oss att erhålla kunskap för att svara på uppsatsarbetets syfte.

Intervjun följde en mall för att skapa tillförlitlighet för att forskarna ska kunna genomföra och upprepa liknande intervjuer. Vid gruppintervjun hade vi inte kontroll över materialinsamlingen. Vi hade tänkt genomföra tre intervjuer men valde att anpassa oss efter den miljö och verksamhet vi var i och genomförde därför en gruppintervju där två respondenter deltog i halva intervjun. Vi valde att inte styra för att förhoppningsvis skapa ett öppet och tryggt samtal där de professionella fritt kunde berätta sina erfarenheter utan att påverkas av en vetenskaplig diskurs och perfektionism. Eftersom vi inte hade kontroll över gruppintervjuns utförande finns det svårigheter av att återupprepa gruppintervjun, vilket minskar tillförlitligheten och den externa reliabiliteten som enligt Bryman (2011) beskriver i vilken grad man kan replikera en undersökning. Med extern validitet vill man sedan beskriva möjligheten att generalisera resultatet till andra områden (Bryman 2011).

Bryman (2011) beskriver att intervjuer där man skickar alla frågor samtidigt över mailkontakt möjligtvis kan resultera i att personerna svara på de frågor som engagerar respondenterna. Det är även svårare att påverka informanterna när samspelet bygger på en internetkontakt (Bryman 2011). Detta påverkar tillförlitligheten och att det som resultatet ska undersökningen verkligen blir uppmärksammat.

3.11 Metoddiskussion

Det har ibland funnits brister till hänvisningar till primärkällor vilket har gjort att forskningen inte fått vetenskaplig förankring. En del forskning har fokuserat ur ett medicinskt perspektiv vilket vi inte lägger större vikt vid eftersom vi är mer intresserade av samspelet men i vissa fall är områdena gränsöverskridande.

Vi har inte hittat tidigare forskning som beskriver hur man använder djur i verksamheter med ett behandlande syfte. Forskning som vi kommit i kontakt med

beskriver mer effekter och målgrupper. Vilket även visar på nödvändigheten av kvalitativ forskning som beskriver hur något utförs. Eftersom vi har svårt att hitta tidigare forskning har vi även svårt att ge tillförlitlighet av resultatet. Vi har därför inte tidigare forskning att analysera och relatera till utan får förstå vårt material genom ett teoretiskt perspektiv. En problematik vi kom i kontakt med under litteratursökningen var att de flesta artiklar som kom upp i databaserna när man sökte på djur behandlade mediciner och dylikt som var testat på djur. Detta försvårade vi insamling av tidigare forskning.

Vi har i arbetet fått förhålla oss till frågan vad som är etiskt försvarbart utifrån vetenskapsrådets (2002) anonymitetskrav. För alla informanters skull valde vi att inte lyfta någon särskild verksamhet vid namn, även om detta ledde till att vi förlorade en informant i urvalsprocessen. Även om uppsatsarbetet bland annat fokuserar på att beskriva hur professionella arbetar och kanske hjälpa dem att få synas och komma ut med sin verksamhet och arbete blir det väldigt utpekande om vi skulle nämnt respondenterna eller deras arbetsplatser vid namn. Vi vill även inte nämna verksamheternas namn, för vi vill att fokus ska ligga på hur interaktionen mellan människor och djur fungerar i en professionell miljö. Hade vi nämnt enskilda aktörer kunde arbete blivit mer kommersiellt än vetenskapligt. Det finns inte många verksamheter i Västra Götaland därför är anonymiteten svag som den är och en ytterligare orsak till att ta hänsyn till konfidentialiteten.

Vi lade märke till att vi fick ut mycket mindre empiri ifrån intervjuerna som utfördes via mailkontakt. Det materialet har därför inte utgjort en lika stor del av resultatet sammanfattningen. När vi hade en personlig intervju fick vi ett mer målade och utvecklande svar. Vi fick mer exempel och berättande beskrivningar hur deras verksamhet ser ut och arbete fungerar.

Det kan finnas problem med att generalisera resultatet eftersom denna kvalitativa studie istället har i syfte att exemplifiera. Vi kan därför inte ta för givet att resultatet beskriver en generell verklighet utan det är endast något som kan överföras till verksamheter som har verksamheter i liknande miljöer som empirins fallbeskrivning vill exemplifiera.

4 Resultat

4.1 inledning

Vi har varit i kontakt med professionella från tre verksamheter som använder huvudsakligen hästar behandlande syfte, även om andra djur förekom på gårdarna också, bland annat höns, katter, hundar och får i varierande grad. De övriga tre professionella använder sig hundar i behandlande syfte, varav två arbetar med hundar inom äldreomsorgen. Den tredje professionella som använder sig av hundar fokuserar på att utbilda andra att använda djur som verktyg.

I citaten använder vi benämningen Ip 1,2 och 3 när det gäller våra intervjuer som arbetar med hundar. När vi nämner Ip 4,5 och 6 kopplar vi det till våra intervjuer med häst inriktade verksamheter.

De målgrupper som de professionella kommer i kontakt med är äldreboenden, demensvården, personer med funktionsnedsättning, unga med ätstörningar eller andra självdestruktiva och/eller utåtagerande beteenden, familjer med ”problembarn”, långtidssjukskrivna, arbetslösa men även andra professionella som efterfrågar kompetensutveckling inom kommunikation.

4.2 Identitetsbildning

Informanterna berättar att djuren inte ser skillnad på folk utan behandlar alla lika, och dömer inte ifrån mänskliga maktfaktorer. Djuren bedömer inte eller kommenterar hur brukaren ser ut eller hur den är som person. I samspelet med djuret får brukaren respons och feedback på det beteende och signaler de uppvisar just där och då, samtidigt som djuret inte kräver något annat än uppmärksamhet tillbaka i det sociala samspelet. Djuren kan hjälpa människor att bli medvetna om sitt kroppsspråk som vanligtvis sker på ett omedvetet plan. En informant visade detta i ett exempel med de får som fanns på anläggningen; fåren vågade inte närma sig när människorna stod och tittade på dem utan djuren vågade först närma sig och söka kontakt när observatörerna vände sin uppmärksamhet mot något annat och fåren stod inte i fokus. Interaktionen i mötet med djuret kan brukaren få insikt och ökad medvetenhet om sitt egna kroppsspråk. Interaktionen kan då gynna en identitets- och utvecklingsprocess. Detta både genom att reflektera kring sitt eget beteende utifrån samspelet med djuren och genom att finna saker att relatera till vid observationer av samspelet mellan djuren. Det kan även ges möjligheter att reflektera över sitt eget beteende genom att se andra människors samspel med djuren.

En informant inom en verksamhet med hästar beskriver hur hästen kan fungera som verktyg för att hjälpa föräldrar att hitta sin föräldraroll. När föräldrarna observerar barnets ledarskap och beteende med hästen får de en passiv insyn hur de själva kan förhålla sig i sin föräldraroll. Arbetet med hästen blir därigenom en metafor för att hjälpa föräldrarna att se vikten och hitta redskap till struktur och trygghet för barnen. Hästen lyssnar bäst på en konsekvent ledare och genom att deltagarna kan diskutera ledarskapet på en metanivå blir det inte lika riktat och föräldrarna behöver inte gå i försvar eftersom behandlaren inte konfronterar dem.

”Omgivningen ser på barnet på ett annat sätt, helt plötsligt så har man ett barn som klarar saker väldigt bra på hästen, man klarar något som många andra inte klarar. Det blir en omdefiniering av sin syn på barnet. ... En kombination av att man själv känner att man är mer kompetent plus att omgivningen ser på en ett annat sätt samspelt bli ett annat man får en identitet: ”jag kan rida, jag kan sköta en häst. Jag vågar gå in här och klappa hästen det törs inte du. ”.” (Ip4)

I de verksamheter där hästar används som behandlings och träningsredskap har de professionella uppmärksammat hur brukare har kunnat få en bättre kroppsuppfattning i samspelet med djuren. Genom övningar med hästen har brukarna kunnat öva balans och därigenom fått ökad självkänedom. Brukarna har även fått lära sig läsa av och sända ut icke-verbal kommunikation, blivit säkrare på sig själva och lärt sig att ta för sig mer. Brukarna i verksamheten har fått en annan uppfattning av sig själva genom att se sig i ett annat sammanhang än i vardagen, vilket i många fall gett en ökad positiv självbild.

Med begreppet ”Birka mig” som en av informanterna tog upp, beskrevs det hur man kan hjälpa en person att förflytta sig från rollen som sjuk till en ny roll som frisk. Personen använde sagan om Ronja rövardotter som ett exempel på detta. Där Birk hjälpte Ronja att hoppa över helveteskapet och att våga ta steget och lämna det tryggheten bakom sig och det man känner till för att prova på något nytt och okänt.

”Birk stod på andra sidan, han började hoppa över, och utmanade henne och då hoppade hon.... Men hon hade aldrig gjort det om hon hade varit ensam. Hon behövde en Birk, så vi måste ha en Birk på andra sidan som tar emot oss när vi hoppar, för annars blir vi rädda att det blir ensamt. För hur dåligt det än är på den sjuka sidan så blir vi rädda för den friska sidan och ensamheten som är där, och det finns någon slags gemenskap i sjukdomen. Så en del barn som inte kan hoppa behöver gå över helvetesgapet fram och tillbaka på en bro. Då måste vi i vårt samhälle kunna bygga broar för de barnen eller de vuxna, så de kan få pröva hur det känns att vara frisk, och sen om de vill gå tillbaka in i sjukdomen ska de få göra det tills de säger ”det är faktiskt lite trevligare på den sidan” Så att man inte knuffar dem över och säger ”nu måste du ta tag i ditt liv och bli frisk.”.”(Ip5)

Med citatet om berättelsen som informanten kallade att ”Birka mig” berättade om en brukare jämförde detta med att få problematiska hästar att göra det man vill. Vid lastning använder man den stegvisa metoden med att testande gå lite längre fram var gång för att sedan låta hästen backa tillbaka till ursprungsläget. Successivt kunde hästen gå längre och längre in i transporten. Detta gör att hästarna blir lugna och går tryggare in i transportvagnen. Brukaren symboliserade det med att hon var hästen och transporten var att vara frisk. Beskrivningen ovan ger exempel på hur hästen blir ett pedagogiskt verktyg. I samspelet med djuren kan brukaren få möjlighet att prova på en annan roll i detta fall som ryttare eller djur skötare istället för vårdtagare.

5.3 Socialt samspel

Samtliga professionella berättar hur djuren blir ett forum för ett gemensamt

samtalsämne i verksamheterna. Djur blir isbrytare för att kunna prata om jobbiga samtalsämnena, där man börjar diskussionen runt djuret för att sedan komma in på brukarens liv. Med hjälp av Djuren kan det bli lättare att bryta en isolering och få brukaren att bli delaktig i en social gemenskap.

”Freddy som är en liten hund, han är så glad och framåt, en riktig icebreaker.”
(Ip6)

Djuren kan då vara ett samtalsämne där man kan dra liknelser mellan hästarnas beteende och brukarens egna känslor och handlingar. Samtalet blir inte aggressivt riktad emot någon specifik deltagare, när man belyser djurens beteende och relaterade det till ett mänskligt beteende för att erhålla en djupare förståelse och medvetenhet. Ett sätt att använda hästen som ett pedagogiskt verktyg är genom att skapa en miljö som påminner om en verklig situation. Exempelvis kan hästen fungera som metafor i det pedagogiska arbetet.

”De (djuren) är mästare på att å göra saker så man kan prata om får i gång pratet. ... Har då brukaren en pappa som sitter i fängelse och det är det som är problemet kan man fråga sig: ”Varför får inte hästarna gå ihop? Varför går de i olika hagar?” Vet jag det kan jag ju sätt upp sådana problem så att man lätt kommer in på. Jag behöver ihop med djuren behöver jag inte göra så mycket. När du kommer hit ser också till alla ska få så mycket plats som de behöver. ... Ser till att de finns god plats när det finns det så prata man om sina problem.” (Ip6)

De professionella på flera av stallen uppmärksammade att det fanns en ökad delaktighet i det sociala sammanhanget när brukaren fick möjlighet att befinna sig utanför sin roll som hjälptagare. Stallet kan vara som neutral miljö utanför behandlingslokalen och hjälper därför brukaren att rehabiliteras. De professionella ansåg att om brukarna inte bemöts utifrån sin problematik blir det lättare att förhålla sig till en ny roll. De poängterade dock att problematiken inte ignoreras bara för att brukaren inte bemöttes utifrån den, utan brukarens fysiska eller psykiska dagsform påverkade hur deras schema för dagen planerades.

Delaktighet kan skapas på flera arenor, ett exempel ges från professionella som är verksamma inom området med personer med funktionshinder. Hästen blir i detta fall en brygga och verktyg för att öppna upp miljöer som annars är slutna. De beskriver hur brukarna upplever en glädje av att få tillgång till skogen som i vanliga fall är otillgängliga att vistas i för en del av brukarna på grund av deras fysiska tillstånd.

”Sen använder vi naturen väldigt mycket, vi har en rid slinga här på två kilometer runt våra arrendemarker, och det tror jag att de allra flesta tycker är jätte, jätte mysigt. Nu när det blåst ner löv, du vet en del är så funktionshindrade att dom sitter i rullstol eller går med gåkäppar och för dem är det inte så lätt att gå ut och strosa i naturen. Det kan de göra med hästarna, dom sitter på hästarna och vi kan gå ut och prassla... vi kan gå ut och prassla i alla löven här. På våren, det är vansinnigt med vitsippor här, och strosa ut, gå mellan alla vitsipporna i fälten. Det är otroligt för dem som inte har den möjligheten annars.” (Ip4)

Hästen skapar därför delaktighet när brukarna får vistas ute i naturen och en

annorlunda miljö. Alla professionella som arbetade med hästar berättade att skötseln, strukturerna och aktiviteterna kring djuren även var viktiga och skapade delaktighet och ett sammanhang att befinna sig i.

Strukturen kring hästarna kan hjälpa brukarna att få struktur i sin vardag. När det berör hästarna som djur i det sociala arbetet kan man uppmärksamma att det i stallen förekommer tydliga regler. Exempelvis att man inte fick kommentera de andras utseende på ett av stallen, kring ett etiskt förhållningssätt och struktur kring arbetet av skötseln vilket bidrar till gemenskap och delaktighet, då alla var bundna till samma regler, ingen var förfördelad.

”Jag kan jobba med en person som har svårt att förstå att den inte ska missbruka mat eller ja har ett destruktivt beteende mot sig själv, som kommer hit och jobbar med hästarna så säger jag så här ”Vad skulle du tycka om vi tar in två tränare till på Elaine nu och den ena tycker att vi ska rida så fort som möjligt och då måste vi piska henne för att hon ska gå fram. Sen tycker inte jag att hon ska ha mat på två dagar heller, och varför ska hon komma ut var kan inte hon få stå i boxen?” Och du vet den här personen blir helt upprörd ”Är du dum i huvudet eller?” Alltså man kan använda hästen, det är det pedagogiska perspektivet som jag tar in där. Så när jag vill att en person ska förstå att nu sitter vi ner och vilar så säger jag ”Ja men, nu måste vi ge hästarna mat, och de måste vila.” ”men vad ska vi göra då?” ”Ja men vi vilar också.”” (Ip6)

De professionella på stallen berättar att djuren hjälper till att sätta gränser, uppföstra och man lär sig i ett socialt samspel som baseras på respekt i sitt bemötande. Genom att man lär sig ett förhållningssätt gentemot djuren så blir det ett pedagogiskt verktyg för att lära brukaren empati och förståelse av socialt samspel. Brukaren lär sig att samarbeta och hur de ska bete sig gentemot andra. Att få ta hand om någon annan gav även en känsla av nytta och kunde öka känslan av empati. En professionell beskrev sitt arbete med unga killar, som egentligen inte var intresserade av hästar men tyckte det var roligt att köra vagn med hästen och göra aktiviteter runt omkring, hur hon använt djuren för att lära dem ”samspel”. Den professionelle berättade hur man skulle bemöta hästarna; att man inte skulle skrämma hästen. I ett annat sammanhang än stallet uppmärksammade den professionelle sedan hur ungdomarna sätta ord på det hela och genom djuren lärt sig hur de skulle relatera till andra sociala relationer, i det här fallet i skolan.

4.4 Motivering

Resultat från samtliga intervjuer visar att djuren är en befrämjande motivationsfaktor. Genom att delta i övningar med djur där man utför mer eller mindre aktiva rörelser får man en indirekt anledning att motionera. Det är oftast mer effektivt att lära in ny kunskap när det sker på ett omedvetet plan, genom den så kallade dubbla inläringen. De professionella säger att det är markant lättare att jobba med ungdomar när det finns djur med. Det kan därför vara lättare att utföra aktiviteter och träning ifall det är en bieffekt av en aktivitet som vi vill göra. Man accepterar aktiviteter och auktoritet när det sker för brukaren i ett begripligt sammanhang och aktiviteter blir därför en motivation som används för att påverka individer att utföra en handling.

I pedagogiskt syfte använder den professionelle hästen för att lära ut samarbete. Vilket görs när man i samspelet med hästen ger instruktioner. Som exempel när man ska spänna för en vagn på hästen måste ledaren bestämma. Ledaren ger instruktioner skakel upp och väntar på svar för att sedan kunna ge nästa instruktion. De praktiska momenten av att sela en häst med vagn färgar av sig till andra processer, då brukarna lär sig att hantera auktoritet. Det märks sedan att det är lättare för personer att samarbeta och att ta emot instruktioner, när det fanns tydliga skäl till att följa dem.

”Du kan inte inte agera ihop med en häst. Du kan gå där ifrån givetvis. Men du kan inte inte agera. Du kan inte stå sur det går inte, du får en knuff till slut.” (Ip6)

Aktiviteter med djuren hjälper därför brukarna att träna och förbättra sin fysiska hälsa. Ett exempel är vid kommunikation med hästar. Där djuret har utgjort en motivation till brukaren att lära sig att smacka, vilket är ett muntligt kommando för att få hästen att röra på sig. De professionella nämnde att brukaren i detta fall inte hade haft någon motivation till kommunikationsträning hos logopeden, men vilket hästarna hjälpte till med. I arbetet med äldre kan hunden motivera till att delta vid promenader eller andra aktiviteter som exempelvis samarbetsövningar för att deltagarna ska bibehålla sin finmotorik, minne och livskvalitet. Djur kan bli en indirekt faktor, och dess närvaro kan i sig motivera till aktiviteter man annars inte skulle ha utfört.

”Det är lättare att motivera folk att gå ut och gå på promenad om vårddhunden Max är med, om jag tex. frågar tjena ska vi ut och ta en promenad, så säger dom, till vilken nytta då? Ja, Max behöver ut och pissa säger jag.... aja, okej, då kan vi gå en sväng säger dom.” (Ip1)

De professionella påpekar att vi mår bra av olika saker och olika terapier har varierad effekt för alla. Därför krävs det eventuellt ett personligt engagemang för djur och frivilligt deltagande för att djuranvändningen ska genererar en positiv effekt. Det är kanske därför mest gynnsamt om människor själva får välja vad som befrämjar deras hälsa.

”De personer som det har gått bra för har kommit hit och bett om att få vara här. De vill verkligen...” (Ip5)

Resultat från en verksamhet exemplifierar att det för dem som placerats på stallet som en insats eller behandling utan att haft någon nyfikenhet på eller något intresse av djur så har interventionen inte fungerat och erhållit sitt syfte.

4.5 Hinder och begränsningar

En problematik som kan uppstå i behandling som involverar djur är allergier, då detta begränsar interventionen och användningsområden av djur för de professionella. Detta löste man i vissa skolor med att använda hunden utomhus för att minska allergins konsekvenser. Det blir dock mer omständligt att lösa när det gäller hästarna eftersom en av aktiviteterna med dessa har delar av sitt forum i stallet. Den pedagogiska delen, där man betraktar djurens beteende, kan dock fortfarande utföras med hästarna då detta kan göras på avstånd.

Utomhusaktiviteter med hästen minskar allergipåverkan precis som med hundar.

Det är även viktigt att djuren klarar av oförutsägbara mönster, då många brukare inte har kunskap om hur de ska förhålla sig till och bemöta djuren. Det är väsentligt att djuret som individ har egenskaper som lämpar sig i dessa verksamheter. I de fall där man använde hund har hunden en inriktad specialutbildning för att kunna vistas och arbeta med olika människor som inte är vana vid djur och då kunna tåla ett mer vårdslöst bemötande. Det är viktigt att djuren ska vara lugna, nyfikna och stresståliga. En professionell berättade att hon haft en häst som inte fungerat att arbeta i det sociala arbetet eftersom han inte hade de egenskaper som krävdes. Det bör även vara tydligt när djuren arbetar eller inte och att djuren får rast och möjlighet till vila, eftersom de anstränger sig för att förstå och samspela med brukarna lika mycket som brukarna försöker inse och samspela med dem. Därför är det viktigt att det finns personal som har ansvar för djurens hälsa.

”Fel djur i fel sammanhang är en risk som alltid är viktig att beakta” (Ip3)

En annan problematik som tas upp angående användningen av djur i dessa verksamheter är att den överskrider gränserna mellan olika behandlingsområden och begränsas möjligtvis av bristen på samarbete mellan olika yrkeskategorier. Även inom den egna professionen möter de motstånd då attityden från andra professionella inom omsorgsarbete påverkar användandet av djur i verksamheterna. En informant nämnde att i vissa fall var både politiker och brukare positivt inställda till konceptet, men de motstånd från tjänstemännen, som inte stod bakom förslaget, ofta på grund av penga- och tidsbrist. Det räcker med en tjänsteman är negativ till användandet för att utvecklingen för att etablera en ny metod ska fördröjas eller i vissa fall avstanna helt.

Genom att kombinera olika discipliners behandlingar mer, exempelvis den medicinska och terapeutiska skulle kanske terapi som involverar djur troligtvis tjäna på den gränslöshet som skulle uppstå. Detta eftersom djuren både har en medicinskt bevisad effekt och en växande evidens på positiva effekter på empati och kommunikation. Evidensen skulle även ge möjlighet till en gemensam bas inom yrkeskåren, så att alla kunde utgå ifrån samma grunder.

Informanter poängterade även att evidens bör utökas för att kunna visa att de är seriösa i sin behandling och arbetsträning och inte bedragare som gör det för egen vinning. En problematik som dök på ett par intervjuer var att vissa av behandlingens effekter är subjektiva och det är svårt att bevisa utifrån ett naturvetenskapligt perspektiv.

”En stor del av positiva effekter genom djur är uppenbara, men svåra att mäta och jämföra.” (Ip3)

Flera informanter ansåg att nästa steg för att öka användningen av djuren i behandling var att öka tillgänglighet och informationsspridning om arbetssättet. En informant menade på att en märkbar del av hennes arbetstid gick åt att hålla kurser och seminarier för att sprida kunskapen om arbetssättet, då kändedomen om arbetsmetoden är relativt okänt

5 Analys

5.1 Inledning

Empirin presenterar olika målgrupper som kan relateras till verksamheter som arbetar med inom äldreomsorgen, barnomsorgen, rehabilitering, kriminalvården, arbetsförmedlingen och social tjänsten. Detta återspeglas i Håkansons (2008) forskningsöversikt där det beskrivs olika områden där djur är verksamma inom omsorg och vård, vilket poängterar bredden av olika användningsområden. Även socialpedagogiska kontexter kan i många fall sammankopplas med de områden som empirin belyser. Eftersom våra målgrupper återkommer kan man tänka sig att områdena som Håkanson (2008) tar upp också skulle lämpa sig att arbeta inom.

5.2 Identitetsbildning

Symbolisk interaktionism kan användas för att tolka på vilket sätt de professionella använder sig av djurens ömsesidiga påverkan i behandlande syfte. Resultatet beskriver hur djur hjälper människor att bli medvetna om sitt beteende, både genom egen interaktion och observation av andras samspel med djuren. Denna reflektion över sitt kroppsspråk genererar en förståelse för sin självbild, vilket kan förklaras med Meads (1976) symboliska interaktionism. Mead (1976) beskriver hur vi skapar vårt "jag" utifrån våra tankar kring interaktionen med andra. Detta kan förstås med utgångspunkt genom samspelet med andra objekt i vår omgivning som resultatet exemplifieras med djuren. De professionella ger en narrativ beskrivning hur samspelet med djuren ger en ökad kunskap kring det egna beteendet och därigenom erhåller man en djupare förståelse för tanken och uppfattningen kring det egna jaget. Även Skau (2007) beskriver med ett maktperspektiv hur professionella blir ett medel för brukaren att beskriva verkligheten, vilket kan förstås utifrån att de professionella använder djuren för att förklara brukarens livsvärld. I arbetet kring djuret får brukaren möjlighet att ta på sig hjälparollen vilket hjälper denne att lämna sin "vanliga" roll som mottagare av hjälp, vilket kan förstås hur Skau (2007) beskriver maktrelationen mellan brukare och professionella.

När de professionella använder djuret som metafor kan det enligt Mead (1976) tolkas som att de hjälper brukaren att ge djuren rollen som en signifikant andre. Djuret i detta sammanhang blir det objekt som brukarna i denna situation eventuellt kan identifiera sig med. Evans och Gray (2011) berättar även att studier gjorts där man uppmärksammat att samspelet mellan djur och människor kan liknas ett interaktionistiskt synsätt. Evans och Gray (2011) beskriver att djuren kan fungera som substitut för en social relation och därigenom bli en meningsbärande relation.

De professionella beskriver hur djur i deras verksamheter kan fungera som ett socialpedagogiskt verktyg och hjälpa föräldrar att hitta sin roll. Den utökade integrationen djuret kan skapa blir därför en handlingsstrategi för att medvetengöra individens livsvärld på en praxis nivå. Detta sker genom att man betraktar samspelet med djuren och reflekterar över sin roll. I den symboliska interaktionismen belyser man att människor tolkar sin livsvärld utifrån tidigare relationer och erfarenheter, genom att låta föräldern observera sitt barn genom ett nytt perspektiv får den ytterligare material att tolka sin livsvärld med.

Andra pedagogiska övningar som de professionella utför ihop med djuret exempelvis lära sig kommunicera och sätta gränser där man använder djuret som metafor kan liknas med flickan som hade självdestruktivt beteende i resultatet, där den professionelle gav brukaren uppfattning av sitt eget liv genom att applicera hennes eget beteende på ett tänkt scenario av att behandla hästen likadant. Genom ett perspektiv från Evans och Gray (2011) som beskriver hur djuret blir en person att identifierar sig och hjälp till att förstå och ta till sig sina egna problem. På detta sätt kan empirins verksamhetens användning av djuren förstås. Brukarna identifierar sig med djuren och relationen hjälper dem till ökad förståelse för sin livssituation.

Empirin uppmärksammar även hur djuren har en positiv inverkan på förmågan att empatisera med andra. Utifrån Evans och Gray (2011) kan vi förstå djurens görande och handling genom att de lär sig ett empatiskt beteende. Detta tar även Håkanson (2008) samt Trots och Levin (2004) upp i sin forskning att djur bidrar till en minskad aggressivitet hos barn och ökar den empatiska utvecklingen.

På en av verksamheterna med hästar beskrivs hur hästen blir en hjälp att ta kontroll över sin kropp genom ökad balans, styrka och självkänedom vilket även Håkanson (2008) poängterar. Även Madsen (2005) poängterar att man lär sig ett empatiskt beteende i ett socialt samspel, vilket kan sammankopplas med de professionellas beskrivningar av djurens integration med människor för att lära dem förhållningssätt och bemötande.

Två verksamheter gav en narrativ beskrivning om hur identitetsutvecklingen skedde för brukarna genom att ta sig bort från offerrollen. De får hjälp att hantera en negativ självbild vilket även Skau (2007) beskriver. Djuret hjälper förhoppningsvis därigenom brukaren att ta makt över sig själv och ger en hjälp att byta roll från sjukt till frisk. Detta kan även förknippas till Engelstad (2006) punkter angående makt. När brukarna får komma till ett nytt sammanhang får de möjlighet att se sig själv ur ett annat perspektiv. Aktiviteten med djuret med de professionellas inverkan hjälper en att utföra en handling som inte är förknippat med sin vanliga roll som mottagare av stöd och hjälp.

Beskrivningen av hur en professionelle hjälper sina brukare genom att ”birka” dem kan förklaras hur social pedagogiken vill hjälpa människor att röra sig i riktning mot det ”friska/normala”. Stallens aktiviteter kan därför hjälpa personer att röra sig mellan att vara ”sjuk” och ”frisk”. Även Skau (2007) talar om att brukaren lär sig förhålla sig till sin sjukdomsroll. Vilket kan hjälpa brukaren att få en mer objektiv bild av sin situation och göra den mer hanterbar. Metaforen som beskrevs med Ronja rövardotter visar på ett förhållningssätt att få professionella att tänka på hur den ska förhålla sig till brukarens livssituation, då det är viktigt att professionell och brukare strävar efter samma mål.

Detta kan även kopplas till Engelstad (2006) då brukaren själv får möjlighet att påverka hur och när den vill gå från sjukt till friskt och vice versa. På så vis får brukaren utökad kontroll över sin situation och därigenom större makt över sitt liv.

Att använda djuren som metaforer kan ses utifrån socialpedagogiken då brukaren får pröva på en ny roll; rollen som observatör av ett händelseförlopp eller situation

istället för att vara en av aktörerna i det. Detta kan ge brukaren möjlighet att se det från en mer objektiv synvinkel. Att brukaren fick pröva en ny roll återkom även i det generella bemötandet på stallen då de inte bemöttes utifrån sin problematik utan ifrån en neutral roll.

5.3 Social interaktion

Arbetet för de professionella är att hjälpa brukaren att finna sig själv i ett sammanhang där djuret blir en gemensam länk. Djuren skapar ett socialt sammanhang med strukturen och skötseln kring dem på stallen, och ett gemensamt samtalsämne på äldreboendena. Detta kan förstås enligt Meads (1976) symboliska interaktionism som syftar på att vi påverkas av objekt runt om kring oss. Det handlingar och effekter som sker genererar ytterligare sociala mönster och konsekvenser, vilka kan öka gemenskap och delaktighet i ett socialt sammanhang. Utifrån Skaus (2007) perspektiv på maktasymmetri kan man även förstå hur djuret kan fungera som en brygga mellan professionella och ”patienter” och neutraliserar maktskillnaden. Det kan förklaras genom att djuret i sig hamnar i fokus istället för relationen och maktskillnaden mellan hjälparen och hjälpmottagaren. Detta kan exemplifieras där vårdhunden som behövde rastas blev hjälptagaren medan både den professionella och brukaren blev hjälpare tillsammans.

I empirin nämns djuret som en ”isbrytare” som öppnar upp för samtalsämnena, vilket Håkanson(2008) och Evans och Gray (2011) tar upp när de beskriver att nya sociala sammanhang öppnas upp. Djuren kan skapa därför delaktighet och social gemenskap i de verksamheter empirin berör. Evans och Gray (2011) tar upp studier som visar på att djur på underlättar att inleda en relation med en brukare, och förbättra förtroende till professionella från brukare med som har tillitsproblematik.

Meads (1976) beskrivning av den generaliserande andre hjälper oss att beskriva hur människor förhåller sig till sin omgivning. Med detta begrepp kan man bilda en förståelse för hur djurens beteende kan stimulera till handlingar. Detta kan tolkas kring vad resultatet där de professionella säger att djuren ger omedelbar respons på det signaler som förmedlas i gruppen både genom verbal och icke verbal kommunikation. Djurens närvaro uppmuntrar därför till aktivt deltagande ifrån brukarna i denna miljö och aktiviteterna med djuren stimulerar till vidare handlingar.

De professionella beskriver att djuret kan vara ett pedagogiskt verktyg när det handlar om det sociala samspelet. Djuren, i det här fallet hästarna, kan fungera som en metafor för att öppna upp till tyngre samtalsämnena. Även här kan det förstås utifrån symbolisk interaktionism och Meads (1976) förklaring av den generaliserande andre. Hästarna och miljön får förklara interaktionen som ger begriplighet kring det sociala samspelet. De professionella exemplifierar ytterligare att djuren blir ett pedagogiskt verktyg eftersom dessa i interaktionen lär människorna ett socialt beteende. Djuret blir ett sammanhang att lära sig struktur, skötsel, uppfostran, gränssättning och socialt samspel. Även ur ett socialpedagogiskt perspektiv kan man förstå strukturen i stallet och aktiviteter kring djuren eftersom ett av syftena med interaktionen är att ge kunskap till

människor som kan ge dem möjlighet att förändra sina handlingsprocesser. Genom att utöka brukarens kunskapsbas får brukaren mer kontroll över sin tillvaro sett ur både ur socialpedagogiskt och maktteoretiskt perspektiv.

Delaktighet och sammanhang eftersträvas av socialpedagogiken och återkommer vid flera tillfällen i resultatet. I empirin kan man se hur rutinerna och delaktigheten kring hästarna och deras skötsel kan lära ostrukturerade brukare att bli mer strukturerade i vardagen, detta kan återkopplas till socialpedagogiken och viljan att få brukarna sträva mot att inkluderas i det ”normala.” Djuren är här en motiverande faktor som kan hjälpa att bryta en social isolering och ge brukaren ett socialt sammanhang och motverka exkludering.

Genom att det förekommer en tydlig struktur kring hur deltagarna förhåller sig på arbetsplatsen genomsyras verksamheten enligt Bernler och Johnsson (2001) av maktstruktur. Djuren blir därför enligt Mead (1976) ett relevant alternativ eftersom de medverkar till samarbete i de sociala sammanhangen kring djuren. Detta kan exemplifieras utifrån resultatet som beskriver hur djuren blir dörröppnare för stängda miljöer när personer med funktionshinder får möjlighet att röra sig ute i naturen. Djuren skapar på så vis även möjlighet till upplevelser som annars inte är tillgängliga och som de har utestängts från. Även Håkanson (2008) beskriver hur delaktighet och gemenskap skapas genom aktiviteter kring hästen.

5.4 Motivation

Ytterligare ett sätt att förstå resultatet och beskriva hur djur i det sociala arbetet kan användas blir när brukaren motiveras till aktiviteter och kommunikation. Exempelvis unga pojkar som inte ville lyssna på auktoriteter men blev motiverade att lyssna när de var i ett sammanhang som gjorde det begripligt. Stimulansen från djuren kan därför betraktas som en katalysator som genererar aktiviteter. Djuret blir en maktfaktor som motiverar till handling, aktivitet som annars inte skulle ha utförts. Detta kan tolkas enligt Dahls (1957) modell som beskriver hur makten interagerar.

Utifrån Håkanson (2008) kan förståelse erhållas för att förstå hur djuren motiverar människor till handling, vilket empiri från informanter med vårdhund visar eftersom ett syfte med arbetet med mötet med äldre var att motivera dem till träning och aktiviteter. Att utföra aktiviteter kan vara givande då de inte vet om lär man in sig dubbelt, vilket Håkanson (2008) definierar som indirekt träning. Detta uppmärksammas av de professionella som tar upp några exempel från sin verksamhet. Ur ett maktperspektiv kan man tolka djuret som ett maktmedel för att få större makt över brukaren. Genom att använda djuret för att locka brukaren till att delta i en aktivitet så blir djurets närvaro en stimulus eller belöning för brukarens deltagande. Detta ökar den professionellas inflytande över sin brukare. Samtidigt som brukaren får en känsla av makt i hjälpsituation blir den föremål för ökad maktutövning ur ett maktperspektiv då Dahls (1957) definiering ”A har makt över B i den utsträckning A kan få B att göra något som B annars inte hade gjort”. Ur ett maktteoretiskt perspektiv ökar den professionelles makt över brukaren med hjälp av djuret, samtidigt som brukaren får upplevelsen av att maktutjämning uppstår genom djurets medverkan.

Skau (2007) beskriver att det krävs en överenskommelse mellan behandlare och brukare för att en god intervention ska ske. Detta kan sammankopplas med professionellas beskrivning av den egna viljan i mötet och arbete med djuren. En strävan efter samma mål och engagemang är därför en förutsättning för att uppnå. Detta poängterar även Engelstad (2006) viljan att övertala och den andres vilja att lyssna och mottaglighet.

Resultatet visar att engagemang är viktigt för att djur ska kunna generera en positiv effekt eftersom det är en förutsättning för att vilja pröva djur som hjälpmedel. Enligt Dahl (1957) krävs ett inflytande för att utöva makt över andra. Utifrån maktperspektivet kan vi förstå vad engagemanget betyder för brukarna som kan förklaras genom att den professionelle får brukaren att göra något med hjälp av djuret som redskap. Även Evans och Gray (2011) belyser att djur inte alltid är bra eftersom det finns tillfällen när människor utvecklat rädsla och fobier för djuren vilket påverkar engagemanget och att få hjälp.

5.5 Hinder och begränsningar

Evans och Gray (2011) och Håkanson (2008) belyser allergins påverkan på arbetet runt och forskningen kring djuren. De professionella menar allergier är en problematik som kan vara en anledning till att deras arbete försvåras. Delar av deras behandling kan fortfarande utföras exempelvis genom att utföra observationer på avstånd. Det är viktigt att djuret har en personlighet som passar in i arbetet vilket innebär att utbildning är viktigt, detta exemplifierar empirin och poängteras även av Evans och Gray (2011).

Det poängterar vikten av att de professionella reflekterar om djuret har egenskaper som lämpar sig för det sociala arbetet. Detta kan förstås utifrån ett maktperspektiv då man överväger om djurets individuella egenskaper kan vara en användbar resurs i samspel med människor. I empirin nämns ett exempel då en informant inte använde en häst då den saknade önskade attribut. Utan stresstålighet eller lugn kan djuret bli farligt för brukarna.

Djur som utbildas för arbete i behandlande arbete kan utsättas för en påfrestande miljö med risk för både stress och i vissa fall hårdhänt behandling från ovana brukare. Evans och Gray (2011) frågar sig om att tvinga på hunden en situation som den inte valt. Det är därför viktigt att ge dem pauser och god omvårdnad för att klara arbetet, vilket även Evans och Gray (2011) beskriver.

Viljan att utöka sin evidensbaserade kunskapsplattform för djur i socialt arbete och som pedagogiskt verktyg kan förstås utifrån Evans och Gray(2011) och ur ett maktperspektiv. Evans och Gray(2011) klargjorde i sin rapport att det saknas ett professionellt, evidensbaserat ramverk för AAT. Genom att utöka sin evidens och sprida information om de bevisade effekterna kan de professionella få en bättre grund att utforma detta ramverk på, samtidigt kan man ur ett maktperspektiv se det som att de anpassar sig till i den rådande vetenskapsdiskursen för att på så sätt öka sin makt på det vetenskapliga fältet och få en större legitimitet som profession.

6 Avslutande diskussion

Vi kan i vårt material se tendenser som svarar på våra frågeställningar. Vi hade inte för avsikt att ge ett positivistisk korrekt svar av verkligheten utan vi ville ge en exemplifiering och beskrivning av resultatet för att få insyn och mer kunskap kring ämnet.

Vi har fått en uppfattning att djur som verktyg är en möjlig intervention och att det kan användas i en större utsträckning än vad som görs idag. Interaktionen mellan djur och människor kan därför vara användbar inom flera olika områden och kan även lämpas sig för socialt omsorgsarbete. Resultatet vi fått fram tyder därför på att djur som intervention skulle kunna fungera i socialt arbete.

Flera faktorer inverkar i samspelet mellan människor och djur, vilket gör det problematiskt att förstå och analysera vilka faktorer som påverkar. Det är förmodligen en orsak till att evidensbaseringen inte är stark och inte lika lätt att få vetenskapligt förankrad. Man kan fråga sig om behandlingens verkan hänger på den professionelles specifika utbildning eller om det istället beror på djurets egenskaper och utbildning. Eller är det alla delar som samverkar till en helhet och påverkar interaktionen.

Man kan fråga sig om det är rätt att utbilda exempelvis en hund till behandlinghund vilket innebär att djuret ska klara en hårdare behandling från sin omgivning i utbyte mot belöning. Är det etiskt försvarbart att man utsätter ett djur för detta. Människor väljer att arbeta i riskabla miljöer som exempelvis väktare, boxare, gruvarbetare har fysiska risker medan kuratorer, psykologer och dylikt har psykiska risker på sitt område, men det är ett aktivt val vi gör. Djuren däremot har inte möjlighet att göra det valet. Exempelvis kan en hund som utbildas till vårdhund få svårt att undvika den sannolikt påfrestande miljö den kommer att vistas i. Det är därför viktigt att den professionelle tar ansvar för djurets välbefinnande så att djuret kan fungera på ett bra sätt och väljer ut individer som är nyfikna och klarar av oförutsägbara mönster. Genom att den professionelle ser till djurets behov och tillgodoser det med raster och vila så kan användandet av djur kännas mer accepterat.

När vi bortser från nackdelar som allergier och rädslor för djuren kan vi uppmärksamma fördelarna. Vem kan ta illa upp av ett djur som fungerar som stimulering och motivation för att aktivera sig och uppnå handling. Är det etiskt riktigt att använda djuren som ett maktmedel för att få brukarna att utföra aktiviteter som indirekt ger dem fysisk träning? Även om det är ur ett godhetsperspektiv kan man uppmärksamma det som maktutövning där träningen fungerar som ett dolt syfte. Ett motargument till den indirekta påverkan är att brukaren fortfarande själv väljer ifall de vill utföra aktiviteter med djuret eller inte, och förutsättningen för att aktiviteten ska komma till stånd beror fortfarande på om brukaren själv är intresserad och motiverad till handlingen. Vad vi uppmärksammat har inställningen till djuret betydelse för hur effektiv behandlingen blir och att man når målet. Är vi engagerade och tror på det vi vill utföra fungerar interventionen effektivare.

Djuret kanske kan hjälpa till att skapa tillit och trygghet i integrationen och öppna upp för samtal och eftersträvar därigenom en symmetrisk relation. Vi kan kanske därför genom djuren bygga broar och förebygga mot negativa attityder i ett kontaktskapande sammanhang. Eftersom djuren bidrar till delaktighet är de fördelaktiga för att använda i socialt arbete som till stor del handlar om att förebygga utanförskap. Djuren skulle därför kunna vara en vän och trygghet som är en hjälp när man liksom Ronja behöver stöd och våga ta steget till det nya okända. Det svåra är hur vi kan förklara att det är djuret som är hjälparen i övergången mellan bron mellan "sjuk" och "frisk". Du skulle förmodligen inte få samma insikt utan varken den professionelle eller djuret utan det är samspelet där emellan som är väsentligt.

Djuret i sig är motivatorn, den som får brukaren att vilja delta och lära sig, men det är den professionella som lär brukaren hur den ska interagera med djuret, och belyser de metaforer som kan hjälpa brukaren att få medvetenhet utifrån djuret. Samtidigt skulle den professionelle ha svårare att visa dessa metaforer för brukaren utan djurets närvaro. På det sättet så kan man säga att djuret och den professionelle var för sig har mycket svårare att enskilt skapa samspelet med brukaren på samma sätt som de gör när de är tillsammans.

Forskningen är begränsad och det är även resultatet när det kommer till att förklara exakt hur och på vilket sätt det praktiskt går till djuret hjälper i behandlingen. Hur gör en kurator för att hjälpa? För kuratorer finns det en diskurs hur man gör för att hjälpa klienten. Kanske är det begreppen och en gemensam diskurs som saknas inom detta område för att det ska bli evidensbaserat och respekterat mer användbart i verkligheten.

De begrepp vi har kommit i kontakt med och vi utformat utifrån resultaten är

- Icebreaker: att djuren hjälper till att starta upp relationsbildandet och skapa samtalsämnen.
- Metafor: att skapa liknelser i praktiken eller i teorin med djuren för att förklara något i brukarens liv från ett nytt perspektiv
- Motivationsfaktor: djuret kan bli ett argument för att brukaren ska delta i en aktivitet eller utföra en uppgift.

Med dessa begrepp kan man lättare förklara vad som faktiskt händer i interventioner med djur.

Vi har lagt mest vikt vid interaktionen och effekter. Vi har inte kommit i kontakt med alla målgrupper som använder sig av djur i sitt arbete och kan därför bara exemplifiera utifrån de områden som vi har mött. Med vårt resultat kan vi inte heller generalisera till andra områden.

Vad krävs för att en utveckling kring djur i socialt arbete ska ske. Det kanske just är samarbetet och ett gränsöverskridande arbete som är viktigt och att det lyfts fram mer. Detta poängterades då vi samlade material i verksamheterna, då informanterna sa att ämnet sträcker sig över flera discipliner. Det kanske är viktigast att brukaren kommer i fokus istället för att yrkesgruppers dominans och stolthet belyser sina interventioner. Det finns interventioner som är accepterade i

det sociala sammanhanget men som inte är rimliga att applicera för alla målgrupper. Man kan arbeta runt allergier och förhoppningsvis få ett större urval och variation kring och av djuren.

Är det nödvändigt med djur? Kan vi använda andra interventioner för att uppnå samma mål? Vi kanske inte kan skapa samma engagemang som djuren gör hos vissa brukare, vilket gör djuren användbart. Resultatet tyder på att djuren skapar en avslappnad och trygg miljö. Vi kan skapa delaktighet och social gemenskap genom andra interventioner. Möjligtvis är det kontakten och beröringen med djur som bidrar till en fysisk inverkan genom bland annat oxytocinet.

Anledningen till att den här typen av behandling baseras till stor del på att brukarna är motiverande till att utföra aktiviteter med och kring djuren. Detta bör kunna appliceras på andra engagemang även om människor inte är intresserade av djur. Med andra ord kan man utöva samma makt och delaktighet på andra arenor genom att hitta vad som ger ett positivt engagemang ifrån brukaren.

Med den analys vi utfört har vi kunnat se djurens inverkan på brukare genom möjlighet till delaktighet, förståelse för sig själv och ökad aktivitet. Det behövs mer kvalitativ forskning som beskriver hur samspelet mellan djuren sker och hur djuret påverkar människan. Det behövs fortfarande mer kvantitativ forskning på området för att ge en statistik på hur ofta behandlingen ger positiva resultat för att ge det en tyngre vetenskaplig legitimitet. Det behövs även bevis för de ickemedicinska effekterna av djurens inverkan på interventionen. Vi anser dock att utifrån den forskning och de professionella vi kommit i kontakt med kan man argumentera för att djur i vården kan vara en valid alternativ behandling alternativt ett komplement till andra behandlingar.

Referenser

- Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). Handbok i kvalitativa metoder. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Bernler, Gunnar & Johnsson, Lisbeth (2001). *Teori för psykosocialt arbete*. 3. utg. Stockholm: Natur och kultur.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber.
- Berg, Lars-Erik (2003). Den sociala människan: Om den symboliska interaktionismen. I: Per, Månson, (red.) *Moderna samhällsteorier: traditioner, riktningar, teoretiker*. 6. uppl. Stockholm: Prisma.
- Dahl, Robert A (1957). *The concept of power*. I: Behavioral science. 2:201-205.
- Eriksson, Lisbeth & Markström, Ann-Marie (2000). *Den svårfångade socialpedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Evans, Nikki, Gray, Clair (2011). *The Practice and Ethics of Animal-Assisted Therapy with Children and Young People: Is It Enough that We Don't Eat Our Co-Workers?*. The British Journal of Social Work. Tillgänglig på Internet: <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/early/2011/06/20/bjsw.bcr091.full> [hämtad 11.10.18].
- Fine, Aubrey H. (red.) (2010). *Handbook on animal-assisted therapy: theoretical foundations and guidelines for practice*. 3. ed. London: Elsevier/Academic Press.
- Fröstberg, Annette (2010, 5 April). *Hunden gör dig sund*. Dagens Nyheter. Tillgänglig på Internet: <http://www.dn.se/nyheter/vetenskap/hund-gor-dig-sund> [hämtad 11.10.06].
- Håkanson, Margareta, Palmgren Karlsson, Carina, Sallander, Marie & Henriksson, Göran (2008). *Husdjur och folkhälsa*, SLU; Agroväst. Tillgänglig på Internet: <http://agrovast.agriprim.com/attachments/87/1416.pdf> [hämtad 11.10.07].
- Hultman, Sven-G (2008). *Djur i vården*. Vårdalsinstitutet. Tillgänglig på Internet: http://www.vardalainstitutet.net/sckv/sgh_djur.pdf [hämtad 11.10.04].
- Kvale, Steinar (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Mead, George Herbert (1976). *Medvetandet, jaget och samhället: från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos.
- Madsen, Bent (2005). *Socialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.

Madsen, Bent (2008). *Socialpedagogik: integration och inklusion i det moderna samhället*. Lund: Studentlitteratur.

Nylén, Ulrica (2005). *Att presentera kvalitativa data: framställningsstrategier för empiriredovisning*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi.

Norling, Ingemar (2002). *Djur i vården*, Göteborg: Sektionen för vårdforskning, Sahlgrenska universitetssjukhuset; Stockholm: Svenska Kommunalarbetareförbundet. Tillgänglig på Internet: http://www.vardalinstitutet.net/sckv/sgh_djur.pdf [hämtad 11.10.04].

Silfverberg, Gunilla (2009). *Hästens och hundens roll i rehabilitering och förebyggande hälsoarbete*. Tillgänglig på Internet: <http://swepub.kb.se/bib/swepub:oai:DiVA.org:esh-787> [hämtad 11.10.04].

Skau, Greta Marie (2007). *Mellan makt och hjälp: om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare*. 3. uppl. Stockholm: Liber.

Trost, Jan & Levin, Irene (2004). *Att förstå vardagen: med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer - inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* utgiven av Vetenskapsrådet Stockholm Elanders gotab. Tillgänglig på Internet: http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf [hämtad 11.10.11].

Efter Tio [Tvklipp] (program: 17/10 -11). Tillgänglig på Internet: http://www.tv4play.se/nyheter_och_debatt/efter_tio?title=efter_tio&videoid=2082023 mellan 47:30-57:30 [hämtad 11.10.20].

domesticering. Tillgänglig på Internet: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/domesticering/litteraturanvisning>, Nationalencyklopedin, [hämtad 11.10.06].

Bilaga 1

GÖTEBORGS UNIVERSITET INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

FRÅGEFORMULÄR

- 1.1 Vad fick dig att bli intresserad av att jobba med djur?
 - 1.2 Hur länge har du jobbat inom ditt område?
 - 1.3 Vilken utbildning har du och har den någon inriktning eller koppling till djur?
 - 1.4 Hur ser en arbetsdag ut för dig när du jobbar med djur i ditt yrke?
 - 1.5 Vilka hjälpmedel och redskap utgår du ifrån i ditt arbete?
 - 1.6 Utgår du från någon specifik teori i ditt arbete och på vilket sätt påverkar teorin arbetet?
-
- 2.1 I vilken utsträckning används djuren i ett samspel med brukarna under ditt arbete?
 - 2.2 Hur påverkar djuren behandlingen och vad innebär djuren för relationen till klienterna?
 - 2.3 På vilket sätt ser du att djuren hjälper dina klienter och vilka exempel kan du ge?
 - 2.4 Vilka fördelar och effekter finns det med att använda djur i ditt arbete och finns det exempel på situationer i ditt arbete då det inte fungerar?
 - 2.5 Vilka attityder gentemot djur möter du inom ert arbete?
 - 2.6 Varför tror du att djurterapi inte har slagit igenom lika mycket här som utomlands?
 - 2.7 Vad tror du behövs för att djur inom socialt arbete ska utvecklas i framtiden?